

BASTIAANSEN Louis: Ikony Wielkiego Tygodnia. Teologia i symbolika ikon. Przekł. [z hol.] Teresa van-Loo Jaroszyk. Wprowadzenie do wyd. pol. Jeroen Witkam. Kraków: „Homini” 2003 – 108, [1] s., [9] k. tabl. kolor. ISBN 83-87933-36-8.

Tyt. oryg.: *De Ikonen van de Goede Week. Theologie en Symboliek van de Ikonen.*

Książka *Ikony Wielkiego Tygodnia* stanowi owoc przemyśleń i świadectwo wpływu sztuki bizantyjskiej na mnicha opactwa cystersów Maria Toevlucht w Zundert w Holandii. Zmarły w 1992 r. brat Louis, jak czytamy we wstępie,

dzięki zetknięciu ze światem ikon pogłębił swoje przeżywanie wiary i duchowości. To interesujące świadectwo przejścia od postawy „zawężonej perspektywy” do otwarcia poprzez wewnętrzne bogactwo treści teologicznych zawartych w ikonach.

Opat Jeroen Witkam wskazuje na dwa czynniki, które cechowały myślenie holenderskiego Kościoła katolickiego w czasach, gdy brat Louis przyjął święcenia kapłańskie (1934 r.). Z jednej strony był to jansenizm, akcentujący nade wszystko surowość Boga, a prowadzący do niemal neurotycznego strachu przed groźącym Bożym gniewem, z drugiej zaś – czerpiąca z nauk św. Anzelma nauka o zbawieniu, która dawała temu lękowi teologiczne podstawy. Ujęcie św. Anzelma (*Cur Deus homo* – PL 158, 359-432) akcentowało głównie mękę Jedynej Osoby Boskiej – Jezusa Chrystusa, która mogła zadośćuczynić za obrazę Boga Ojca, jaką był grzech człowieka. W tym ujęciu Zmartwychwstanie Jezusa zostało niejako zepchnięte na margines historii zbawienia, ustępując miejsca Jego męce. Nie dziwi więc zbytnio fakt, iż dla tak przeżywającego wiarę chrześcijanina spotkanie z ikonami bizantyjskimi, w których, pomimo widocznych aspektów człowieczych, ciągle przewija się promieniująca moc zmartwychwstania, staje się ożywczym dla jego wiary odkryciem. Można powiedzieć, że ikony stały się dla niego niczym okna, przez które można zobaczyć, a nawet dotknąć „zakazanych” horyzontów wiary.

W omawianej książce autor czyni przedmiotem swych rozważań osiem ikon: Wskreszenie Łazarza, Wejście do Jerozolimy, Umycie nóg, Wieczerza, Ikona Krzyża, Zdjęcie z Krzyża, Złożenie do grobu, Mandylion – oblicze Chrystusa nienamalowane ludzką ręką. Nie sposób w tym miejscu nie zadać pytania, dlaczego autor nie uwzględnił ikony *Anastasis* – Zstąpienia do otchłani, która to ikona jest dla sztuki Wschodu tym, czym obrazy Zmartwychwstania dla sztuki Zachodu. Tym bardziej, że właśnie *Anastasis* nie istnieje bez ukrzyżowania, tak jak ukrzyżowanie nie miałoby sensu, gdyby nie nastąpiło *Anastasis*. Zstąpienie do otchłani jest jakby przedłużeniem i wypełnieniem tajemnicy ukrzyżowania. A więc ikona ta jest doskonałym połączeniem cierpienia i zwycięstwa Chrystusa. Trudno więc oprzeć się wrażeniu, że *Ikony Wielkiego Tygodnia* zostały pozbawione tego, co powinno stanowić apogeum owych wydarzeń. Pewnym brakiem wydaje się być także fakt, iż nie zachowano jednego schematu w sposobie opisu poszczególnych ikon, co czyni lekturę mniej przejrzystą. Duża ilość cytatów zaczerpniętych z Pisma Świętego (choć, niestety, nie podano z jakiego wydania korzystano), z tekstów liturgii bizantyjskiej, z pism Ojców Kościoła, a także pism apokryficznych, stanowi wspaniały materiał medytacyjny, jednak nie zawsze pomaga w zrozumieniu teologii konkretnej ikony. Tak samo, jak umieszczanie na każdej stronie monochromatycznej miniatury omawianej ikony, która często z pewnością nie pomaga dostrzec omawianych szczegółów.

Umieszczony w książce podtytuł: *Teologia i symbolika ikon* pozwala przypuszczać, że w treści książki czytelnik znajdzie materiał naukowy, dotyczący zarówno teologii Kościoła Wschodniego, jak też symboliki pisania ikon. Nie-

stety, autor prawie zupełnie pomija zadanie, które, jak należałoby sądzić, sobie postawił. Często wprowadza kategorie estetyczne, które w odniesieniu do ikon rozpatrywanych pod względem teologicznym nie powinny być stosowane. Mankamentem wydaje się być także brak ogólnego wprowadzenia, w którym mniej przygotowany czytelnik mógłby zdobyć podstawową wiedzę dotyczącą tego, co to jest „ikona” oraz jakie miejsce zajmuje ona w teologii i liturgii Kościoła Wschodniego.

Książka Louisa Bastiaansena – to piękne świadectwo drogi, jaką przeszedł holenderski kapłan, dzięki spotkaniu z ikonami. Z tego powodu pracę niniejszą można zaliczyć również do dziedziny teologii duchowości.

Piotr Będziński (Gliwice)